

ΑΣΙ Χώρος

Κείμενα Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Ανάπτυξης

2016

25

Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Επιστημονικό Περιοδικό

αιχλώρος

Διεύθυνση:
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας
και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Περιοδικό ΑΕΙΧΩΡΟΣ
Πεδίον Άρεως, 383 34 ΒΟΛΟΣ
<http://www.aeihoros.gr>, e-mail: aeihoros@prd.uth.gr
τηλ.: 24210 – 74486

Επιμέλεια έκδοσης: Εύη Κολοβού
Λαγού: Παναγιώτης Μανέτος
Σχεδιασμός εξωφύλλου: Γιώργος Παρασκευάς-Παναγιώτης Μανέτος

Βουλβούλη, Α.	4
Τόπος, Χώρος, Περιβάλλον: Η περίπτωση της μετεγκατάστασης/χωροθέτησης του εργοστασίου της ΔΕΗ στη Λέσβο.	
Ζαμάνη, Α., Λαλένης, Κ., Παπουτσόγλου, Γ., Οικονόμου, Δ.	20
Διαδικασίες παραγωγής, απογραφή και διερεύνηση Οικισμών Ιδιωτικής Πολεοδόμησης	
Γαβαλάς, Β., Παυλογεωργάτος, Γ.	52
Ο πληθυσμός των ακριτικών νησιών του Αρχιπελάγους: 1971-2011 μια τεσσαρακονταετία δημογραφικής και οικονομικής ανάπτυξης	
Αρβανιτίδης, Π., Νασιώκα, Θ.	82
Το τσελιγκάτο ως θεσμός διακυβέρνησης των βοσκοτόπων: Μελέτη περίπτωσης	
Σταμπουλής Γ., Νάκου Π.	105
Προς ένα συνεταιριστικό μέλλον: μαθαίνοντας από το Mondragon	
Χάρδας, Α., Σκαμνάκης, Χ.	124
Η κοινωνική πολιτική των ελληνικών Δήμων σε περίοδο οικονομικής κρίσης: Κρατική 'αυτόνομη εμπέδωση' υπηρεσιών κοινωνικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο	

Τόπος, Χώρος, Περιβάλλον: Η περίπτωση της μετεγκατάστασης/χωροθέτησης του εργοστασίου της ΔΕΗ στη Λέσβο

Αιμιλία Βουλβούλη

Επικουρη Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Αμπντουλάχ Γκιουλ

Περίληψη

Με αφορμή μία διαμάχη ανάμεσα στους κατοίκους ενός δήμου μιας νησιωτικής περιοχής στο Βόρειο Αιγαίο και της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού σχετικά με τη μετεγκατάσταση/χωροθέτηση μίας μονάδας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, το παρόν άρθρο επιχειρεί να εξετάσει τη διαφορετική αντίληψη του «περιβάλλοντος» μεταξύ των κατοίκων της προτεινόμενης περιοχής μετεγκατάστασης του σταθμού, της τοπικής γραφειοκρατίας (τόσο σε επίπεδο δήμου όσο και σε επίπεδο νομού) και της ίδιας της ΔΕΗ. Μετά από 12 μήνες επιτόπιας έρευνας επιχειρείται η εξέταση του ζητήματος μέσω των εννοιών «τόπος» (place), «χώρος» (space), και «περιβάλλον» (environment). Ο «τόπος», στην παρούσα εργασία αντιμετωπίζεται ως εννοιολογικό εργαλείο που διευκολύνει την κατανόηση των ιθαγενών αντιλήψεων για το περιβάλλον ενώ η έννοια «χώρος» αντιμετωπίζεται ως εννοιολογικό εργαλείο για την κατανόηση των γραφειοκρατικών αντιλήψεων. Τέλος η έννοια «περιβάλλον» χρησιμοποιείται για να εξεταστεί το πεδίο που δημιουργείται από το διάλογο ή/και τη σύγκρουση αυτών των δύο αντιλήψεων.

Λέξεις κλειδιά

τόπος, χώρος, περιβάλλον, ιθαγενείς αντιλήψεις, Λέσβος, Μανταμάδος, ΔΕΗ

Place, Space and Environment: The case of the relocation of the electric power plant on the island of Lesbos

Abstract

The present article discusses the conflict between the residents of a municipality of a Greek island and the Public Power Corporation about the relocation of the power plant unit of the island. Based on one year of fieldwork the article attempts to examine the conflict by employing the concepts of ‘place’, ‘space’ and ‘environment’. I identify the concept of ‘place’ with the local/indigenous views and the concept of ‘space’ with the bureaucratic views of the earth. The articulation of these two cultural perspectives, is epitomised by the concept of ‘environment’.

Keywords

place, space, environment, native perceptions, Lesbos, Mandamados, PPC

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ¹

Περιβαλλοντική προστασία, βιώσιμη ή πράσινη ανάπτυξη, προστασία της βιοποικιλότητας είναι μερικοί όροι που ακούγονται και γράφονται πολύ συχνά, σχετικά με το περιβαλλοντικό ζήτημα. Περιβαλλοντικές οργανώσεις, πολιτικά κόμματα, κυβερνήσεις, θρησκευτικές οργανώσεις, ΜΜΕ, και άτομα σε ιδιωτικές συνομιλίες συζητούν συχνά για την περιβαλλοντική υποβάθμιση και την ανάγκη να μπει ένα τέλος σε αυτή. Η ανησυχία για το περιβάλλον εκφράζεται σε διάφορα επίπεδα γεγονός το οποίο αναδεικνύει ότι πολύ περισσότερο από ένα αντικείμενο των θετικών επιστημών, το περιβάλλον κατά τη διάρκεια των τελευταίων σαράντα ετών προσεγγίζεται κοινωνικοπολιτικά, κάτι το οποίο εν μέρει οφείλεται στα περιβαλλοντικά κινήματα και στις διεθνικές διαστάσεις που αυτά έχουν αποκτήσει. Έτσι λοιπόν ο περιβαλλοντισμός φαίνεται να είναι ένα κοινωνικοπολιτικό και

¹ Η παρούσα έρευνα χρηματοδοτήθηκε από το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών με τη μορφή μεταδιδακτορικής υποτροφίας υπό την επίβλεψη της Αν. Καθηγήτριας Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Β. Μουτάφη την οποία η συγγραφέας θα ήθελε να ευχαριστήσει θερμά. Επίσης η συγγραφέας θα ήθελε να ευχαριστήσει τους συμμετέχοντες στην ομάδα εργασίας «Χώρος, Μετακινήσεις, Αποκλεισμοί» του 16ου Πανελληνίου Μεταπτυχιακού Εντατικού Σεμιναρίου -Συνεδρίου «Ζητήματα Μεθοδολογίας στις Κοινωνικές Επιστήμες» που πραγματοποιήθηκε στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, 30 Οκτωβρίου – 02 Νοεμβρίου 2009 όπου το παρόν άρθρο παρουσιάστηκε σε μία πρώτη μορφή, για τις χρήσιμες παρατηρήσεις τους καθώς και τους Σ. Γεωργούλα, Μ. Ψημίτη, Ε. Αντώνη, Ζ. Καβακλή, Ι. Ψημμένο για τη συμβολή τους και τέλος όλους τους (για ευνόητους λόγους) ανώνυμους πληροφορητές της.

πολιτισμικό φαινόμενο (Milton 1996). Είναι ένας τρόπος κατανόησης του κόσμου και της θέσης μέσα σε αυτόν.

Με βάση τα παραπάνω, στόχος του παρόντος άρθρου είναι η διερεύνηση δύο διαφορετικών πτυχών του περιβαλλοντισμού μελετώντας μία διαμάχη η οποία έχει ξεσπάσει τα τελευταία 15 χρόνια στη Λέσβο. Η μέχρι στιγμής έρευνα μου αποκαλύπτει ότι αν και φαίνεται να υπάρχουν περιβαλλοντικές ανησυχίες και στο γραφειοκρατικό και μη-γραφειοκρατικό επίπεδο, αυτές οι ανησυχίες διαφέρουν. Επομένως καλό θα είναι να γίνει μια διάκριση μεταξύ των προβληματισμών των απλών πολιτών και των γραφειοκρατικών προβληματισμών, για το περιβάλλον. Αυτό που υποδεικνύει η έρευνα μου είναι ότι οι προβληματισμοί των απλών πολιτών για το περιβάλλον προέρχονται από αυτό που ο Heidegger και άλλοι περιγράφουν ως κατοίκηση (dwelling) (Vandergeest and DuPuis 1996). Από την άλλη οι γραφειοκρατικοί προβληματισμοί έχουν τις ρίζες τους σε μια πιο αφηρημένη εικόνα της γης που εστιάζει στο χωρισμό μεταξύ των ανθρώπων και της φύσης (Vandergeest and DuPuis 1996, Fairhead and Leach 1996). Σύμφωνα με τον Tim Ingold μια τέτοια γνώση για το περιβάλλον δεν είναι βιωματική αλλά είναι προϊόν γνωστικής αναδημιουργίας. Και μια τέτοια γνώση αποκτιέται όχι μέσω της συμμετοχής αλλά μέσω μιας διαδικασίας εκμάθησης η οποία αναδημιουργεί τον περιβάλλοντα κόσμο με τη μορφή ενός χάρτη (Ingold 1993:37).

Μελετώντας λοιπόν μία τέτοια διαμάχη θεωρώ ότι μπορεί κανείς να εντοπίσει τις παραπάνω διαφορές και όχι μόνο. Ωστόσο μια τέτοια διαμάχη αποκαλύπτει όχι μόνο τη διάσταση μεταξύ δύο διαφορετικών πλαισίων (του γραφειοκρατικού και του μη-γραφειοκρατικού ή αλλιώς του καθημερινού και θα εξηγήσω αργότερα γιατί ονομάζω το μη-γραφειοκρατικό καθημερινό) αλλά να αποκαλύψει και τις ομοιότητες τους. Ότι δηλαδή τόσο οι ιθαγενείς όσο και οι γραφειοκρατικές αντιλήψεις για το περιβάλλον και την καταστροφή του είναι πολιτισμικές. Το παρόν κείμενο βασίζεται στην ιδέα του Latour ότι η επικρατούσα άποψη του δυϊσμού και του διαχωρισμού της φύσης από τον πολιτισμό οφείλεται σε μία διαδικασία συνεχούς επιστημονικής κάθαρσης την οποία η σύγχρονη κοινωνία προσυπογράφει (Latour 1993). Κατά τον Latour η αποκάλυψη του υβριδικού χαρακτήρα της φύσης και του πολιτισμού ως φύση/πολιτισμός σημαίνει την αποκάλυψη της αδυναμίας της σύγχρονης ζωής - ή για να χρησιμοποιήσουμε τις ακριβείς λέξεις του Latour - του μοντέρνου συστήματος (modern constitution) - να προσαρμοστεί στο δυϊστικό παράδειγμα (Latour σε Harbers 1995) του οποίου παραδόξως είναι προϊόν. Κατ' αναλογία με τη φύση και τον πολιτισμό, η διάκριση μεταξύ γραφειοκρατίας και μη-γραφειοκρατίας αντί να βοηθάει συγκαλύπτει τον βαθιά πολιτικό χαρακτήρα και των δύο πλαισίων. Παρόλο που η νεωτερική επιστημονική σκέψη έχει κάνει τεράστιες προσπάθειες κάθαρσης και δημιουργίας δυιστικών κατηγοριών σκέψης, εντούτοις δεν έχει καταφέρει πειστικά να

αποδειξεί ότι οι πολίτες από τη μία και η γραφειοκρατία από την άλλη είναι δύο διακριτά πεδία έρευνας. Αυτά πιστεύω ότι είναι ορατά σε μία τέτοια σύγκρουση σαν αυτή στην οποία επικεντρώνεται η παρούσα δουλειά. Και για να γίνει κατανοητή η υβριδική αυτή φύση γραφειοκρατία/μη-γραφειοκρατία θα χρησιμοποιήσω τρεις έννοιες όπως αυτές έχουν αναλυθεί στο πλαίσιο της κοινωνικής και πολιτισμικής θεωρίας.

Οι τρεις αυτές έννοιες είναι η έννοια του 'τόπου', του 'χώρου' και του 'περιβάλλοντος'. Την έννοια του τόπου την ταυτίζω με τις μη-γραφειοκρατικές αντιλήψεις για το περιβάλλον. Έτσι όπως έχει αναλυθεί και χρησιμοποιηθεί αυτή η έννοια στο πλαίσιο των κοινωνικών επιστημών διευκολύνει τη μελέτη του ιδιαίτερου και επομένως του τοπικού. Από την άλλη την έννοια του χώρου την ταυτίζω με τις γραφειοκρατικές αντιλήψεις αφού οι νοηματοδοτήσεις του διευκολύνουν τη μελέτη του γενικού, του αφηρημένου. Τέλος η έννοια του περιβάλλοντος συνοψίζει την επικοινωνία των δύο πλαισίων και διευκολύνει έτσι μία ανάλυση η οποία εστιάζει τόσο στις ομοιότητες αλλά κυρίως στις διαφορές αυτών των δύο πλαισίων². Με αυτόν τον τρόπο το παρόν κείμενο προσπαθεί να συμβάλλει στη συζήτηση η οποία αναδεικνύει τη σχετικότητα των αναπαραστάσεων για το χώρο (Lefebvre 1992 Μπριασούλη 2003, Remy 2005), τον τόπο (Bender 1995, Massey 1994, Tilley 1994) και το περιβάλλον (Milton 1993, 1996, Ingold 1993, Rootes 1999) και την κοινωνική τους παρά την υλική τους διάσταση³.

2 Μία παρόμοια ανάλυση κάνει ο Remy (2005:198) χωρίς να κάνει τον παραπάνω διαχωρισμό που γίνεται στον παρόν κείμενο. Ο Remy μιλάει για τον «χώρο» ως μία έννοια πολυδιάστατη η οποία «υλικοποιεί την επικοινωνία και την αναπαράσταση των ανταλλαγών. Αφού αναλυθείσε σχέση με την οργάνωση των κοινωνικών ανταλλαγών, επεμβαίνει κάτω από δύο γωνίες: αυτήν του κάθε συγκεκριμένου χώρου ως φυσικού υπόβαθρου και αυτήν του χώρου ως βασικής κατηγορίας που δομεί τους πολιτισμικούς κώδικες και προσφέρει ένα υπόβαθρο στις αναπαραστάσεις».

3 Όπως γράφει για παράδειγμα η Μπριασούλη (2003:52) αναλύοντας τη βιβλιογραφία για τους «συλλογικούς πόρους» (commons): «το τι θεωρείται ως "κοινό" – ως συλλογικός πόρος, δηλαδή εξαρτάται από το αξιακό και θεσμικό σύστημα του χωροχρονικού πλαισίου αναφοράς»

2. ΣΥΝΤΟΜΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Ως πεδίο έρευνας έχει επιλεγεί ένα νησί του Βορειοανατολικού Αιγαίου, η Λέσβος, στο οποίο τα τελευταία 15 χρόνια εκτυλίσσεται μία σύγκρουση ανάμεσα στους κατοίκους και τις δημοτικές αρχές του πρώην Δήμου Μανταμάδου⁴ ο οποίος βρίσκεται στα βορειοανατολικά του νησιού και της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού. Στην σύγκρουση, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, έχουν εμπλακεί τόσο οι εκάστοτε πρώην Νομαρχιακές αρχές⁵ όσο και οι κάτοικοι και οι δημοτικές αρχές δύο Δήμων στα Νότια παράλια του νησιού, του Δήμου Γέρας και του Δήμου Πλωμαρίου. Η σύγκρουση αφορά στην μετεγκατάσταση του υπάρχοντος σταθμού ηλεκτρικής ενέργειας του νησιού ο οποίος, ο οποίος επί του παρόντος βρίσκεται στις παρυφές της πόλης της Μυτιλήνης, της πρωτεύουσας του νησιού.

Η ΔΕΗ από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 είχε προγραμματίσει τη μετεγκατάσταση του υπάρχοντος Σταθμού από την πόλη της Μυτιλήνης σε άλλη θέση. Το 1994 επιλέχθηκε, ως θέση κατασκευής του νέου Σταθμού, η θέση «Καράβα» η οποία ανήκει στο Δήμο Λουτροπόλεως Θερμής. Η συγκεκριμένη τοποθεσία βρίσκεται 20 περίπου χιλιόμετρα βορειοανατολικά της πόλης της Μυτιλήνης, στην παραθαλάσσια περιοχή του Δήμου Μανταμάδου. Αξίζει να σημειωθεί ότι η θέση αυτή επιλέχθηκε μεταξύ 14 άλλων θέσεων που είχαν προταθεί από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, το οποίο ανέλαβε να μελετήσει τη μετεγκατάσταση του εργοστασίου, χωρίς να είναι η πρώτη προτιμητέα θέση μετεγκατάστασης. Αμέσως μετά την ανακοίνωση πρόθεσης της κατασκευής του Σταθμού στην Καράβα, ο Δήμος Μανταμάδου έκανε προσφυγή στο Συμβούλιο της Επικρατείας (ΣτΕ) κατά της απόφασης μετεγκατάστασης. Το συγκεκριμένο όργανο το 2004 έκανε αποδεκτή την προσφυγή με το αιτιολογικό ότι η μελέτη μετεγκατάστασης δεν έφερε την υπογραφή του Υπουργείου Γεωργίας αλλά και γιατί από τη σύνταξη της υπάρχουσας μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων είχε παρέλθει πενταετία γεγονός που την καθιστούσε άκυρη. Η απόφαση αυτή, όπως ήταν αναμενόμενο, έγινε δεκτή με ικανοποίηση από τους κατοίκους και τις αρχές του πρώην Δήμου Μανταμάδου.

Τον Απρίλιο του 2005, η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Λέσβου ανέθεσε στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου την εκπόνηση μελέτης, υπό τον Καθηγητή Α. Τρούμπη, για την αξιολόγηση πιθανών θέσεων για την εγκατάσταση του Σταθμού της ΔΕΗ. Η μελέτη αυτή

4 Μετά από την εφαρμογή του σχεδίου «Καλλικράτης» το 2010, που αφορά στον επανακαθορισμό και στο σχεδιασμό νέων ορίων των αυτοδιοικητικών μονάδων, όλοι η πρώην Δήμοι του νησιού της Λέσβου συνενώθηκαν κάτω από μία αυτοδιοικητική ενότητα, το διευρυμένο Δήμο Λέσβου, ο οποίος περιλαμβάνει όλο το νησί.

5 Ομοίως, το σχέδιο Καλλικράτης αφορά στην κατάργηση των Νομαρχιακών αυτοδιοικητικών μονάδων και στην αντικατάστασή τους από Περιφερειακές ενότητες. Έτσι για παράδειγμα η πρώην Νομαρχία Λέσβου, αντικαταστάθηκε από την ήδη υπάρχουσα Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου η οποία διαθέτει μονάδες αντιπεριφεριαρχών στα νησιά τα οποία περιλαμβάνονται στην ενότητα αυτή.

ολοκληρώθηκε τον Αύγουστο του 2005 και χρησιμοποιήθηκε ως βάση για την επιλογή της θέσης «Μάγειρας» από το Νομαρχιακό Συμβούλιο το καλοκαίρι του 2005. Η θέση αυτή προτάθηκε στη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ) και η ΔΕΗ ζήτησε εγγράφως στις 15.12.2006 την άδεια από τη ΡΑΕ, για την κατασκευή εργοστασίου παραγωγής στο Μάγειρα, αφού προηγουμένως υπήρξε δέσμευση της πολιτείας για την κάλυψη του επιπλέον κόστους υποδομών. Η απόφαση αυτή φαίνεται να γίνεται αποδεκτή από τη ΔΕΗ αν και σε υπόμνημα της στον Υπουργό Ανάπτυξης (30-03-2007) αναφέρει ότι:

«Με απόφαση της, την 97/15.09.05, η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Λέσβου αξιολόγησε ως θετική (πλην μη τεκμηριωμένη τεχνικά και ανεπαρκή ενεργειακά, μη λαμβάνοντας υπόψη θεμελιώδη ζητήματα, όπως διέλευση γραμμών μεταφοράς, καταλληλότητα εδαφών κλπ) σχετική μελέτη του Πανεπιστημίου Αιγαίου, με την οποία προσδιορίζοντο μεταξύ άλλων κριτήρια συγκριτικής αξιολόγησης των θέσεων χωροθέτησης της νέας Μονάδας της ΔΕΗ, προτείνοντας ως καταλληλότερη της θέση «Μάγειρας», στα όρια των Δήμων Γέρας και Πλωμαρίου αξιολογώντας παράλληλα «ως υπολειπόμενη συστηματικώς» τη θέση «Καράβα»» (ΔΕΗ 2007).

Ωστόσο παρά την αρχική αποδοχή για τη μετεγκατάσταση του Σταθμού στη θέση Μάγειρας, η Επιχείρηση - μετά την απόφαση του Νομαρχιακού συμβουλίου

«να δοθεί προθεσμία στη ΔΕΗ έως 15.02.2007 να καταθέσει αιτιολογημένη άποψη για τη θέση που αυτή επιθυμεί να κατασκευάσει το νέο εργοστάσιο» – με απόφαση του Διοικητικού της Συμβουλίου «αφού έλαβε υπόψη τα σοβαρά προβλήματα που παρουσιάζει η θέση «Μάγειρας» καθώς και τις σοβαρότατες ενστάσεις και αντιρρήσεις που προέβαλαν ενώπιον της ΡΑΕ οι Δήμοι Γέρας και Πλωμαρίου, προτείνει τη θέση «Καράβα» η οποία παρουσιάζει σαφή και αναμφισβήτητα πλεονεκτήματα έναντι της θέσης «Μάγειρας»» (ΔΕΗ 2007).

Όπως φαίνεται από τις αντιδράσεις που έγιναν γνωστές από τους κατοίκους και τις αρχές των περιοχών Γέρας και Πλωμαρίου καθώς και τη σταθερή αντίδραση των κατοίκων και των τοπικών αρχών του πρώην Δήμου Μανταμάδου, η χωροθέτηση της ΔΕΗ δεν είναι πουθενά σχεδόν αποδεκτή σε παραθαλάσσια περιοχή της Λέσβου και οι τοπικές κοινωνίες αντιδρούν με το αιτιολογικό ότι μια τέτοια μονάδα παραγωγής θα έχει σοβαρές επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον και κατ' επέκταση στην τοπική ανάπτυξη (Χριστόλης 2007).

Ύστερα από αυτή την απόφαση ο πρώην Δήμος Μανταμάδου και η «Επιτροπή Αγώνα για την Καράβα» καθώς επίσης και ο Σύλλογος Μανταμαδιωτών Αθήνας έχουν εκδώσει ενημερωτικά φυλλάδια, δελτία τύπου και ανακοινώσεις σχετικά με το θέμα, δηλώνοντας ρητά την αντίθεση τους στην κατασκευή του εργοστασίου στη θέση «Καράβα». Ανάμεσα στα επιχειρήματά τους όπως προκύπτει από ένα ενημερωτικό φυλλάδιο του Δήμου

Μανταμάδου είναι ότι η Καραβά αποτελεί υποστηρικτική ζώνη περιοχής NATURA 2000, η διαρροή πετρελαίου σε τυχόν περιπτώσεις ατυχήματος θα έχει καταστρεπτικές συνέπειες, θα υποβαθμιστεί το ατμοσφαιρικό περιβάλλον της περιοχής και όλες οι επιστημονικές μελέτες προτείνουν θέσεις στις νότιες ακτές της Λέσβου (ο.π.).

Κατά συνέπεια φαίνεται ότι υπάρχει ένα μεγάλο χάσμα μεταξύ των προτεραιοτήτων της κεντρικής γραφειοκρατίας όσον αφορά το περιβάλλον και των απλών πολιτών σχετικά με το ίδιο ζήτημα. Εντούτοις, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι οι τοπικές αρχές όπως ο πρώην Δήμος Μανταμάδου δεν μοιράζονταν την ίδια θέση με τις περιφερειακές και τις εθνικές αρχές, το ζήτημα είναι πολύ πιο περίπλοκο από ένα χάσμα μεταξύ γραφειοκρατίας και πολιτών. Από τη μια μεριά υπάρχει μια γενικότερη εθνική περιβαλλοντική πολιτική η οποία φαίνεται να είναι σε συμφωνία με της Κοινοτικές πολιτικές (υπογραφές συμβάσεων για την προστασία περιοχών, όπως η σύμβαση NATURA 2000, απόφαση ακύρωσης εγκατάστασης της ΔΕΗ στη θέση «Καραβά» του ΣτΕ με το αιτιολογικό της ανεπαρκούς μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων) ενώ την ίδια στιγμή η ίδια γραφειοκρατία που υπογράφει τέτοιου είδους περιβαλλοντικές συμβάσεις αποφασίζει την κατασκευή εγκαταστάσεων παραγωγής ενέργειας σε μια προστατευόμενη (από το κράτος!) περιοχή. Από την άλλη πλευρά οι κάτοικοι και ο Δήμος Μανταμάδου υποστηρίζουν ότι οι εγκαταστάσεις θα είναι καταστρεπτικές για το οικοσύστημα της περιοχής και για την οικονομική και κοινωνική τους ζωή. Παράλληλα και πολλοί από τους κατοίκους της πόλης της Μυτιλήνης υποστηρίζουν ότι οι υπάρχουσες εγκαταστάσεις είναι ιδιαίτερα ρυπογόνες και επικίνδυνες για τη δημόσια υγεία, άποψη που συμμερίζεται και ο Δήμος Μυτιλήνης, γεγονός που επιβάλλει τη μετεγκατάσταση του εργοστασίου το συντομότερο δυνατό.

3. ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ

Η έρευνα για το θέμα διήρκεσε περίπου ένα χρόνο. Κατά τη διάρκεια του χρόνου αυτού πραγματοποιήθηκαν συλλογή άρθρων του τοπικού τύπου, συνεντεύξεις με μέλη της τοπικής αυτοδιοίκησης, κατοίκους του Μανταμάδου, στελέχη της ΔΕΗ καθώς και με κατοίκους της Μυτιλήνης. Επίσης παρουσία της ερευνήτριας σε συμβούλια σχετικά με το θέμα. Η μεθοδολογική αυτή επιλογή στηρίχθηκε στην πεποίθηση ότι τόσο οι απόψεις των πολιτών όσο και οι απόψεις της γραφειοκρατίας - τόσο της ΔΕΗ όσο και των τοπικών αρχών - μπορούν να εξετασθούν με βάση την ίδια θεωρητική και μεθοδολογική προσέγγιση: πρόκειται για την προσέγγιση που εξετάζει τον περιβαλλοντισμό ως πολιτισμική οπτική και ως τέτοια εμπίπτει στο πεδίο της ανθρωπολογίας και κατά συνέπεια της εθνογραφικής προσέγγισης. Υπό αυτό το πρίσμα τόσο οι πολίτες όσο και η γραφειοκρατία αποτελούν μέρος της ίδιας δημόσιας σφαίρας, μέρος αυτού που η Navaro-Yashin (2002) αποκαλεί δημόσια ζωή. Σύμφωνα με τη Navaro-Yashin, η δημόσια ζωή αποτελεί μία έννοια που

διευκολύνει την ανάλυση των πολιτών και του κράτους όχι ως διαφορετικά μεταξύ τους ζητήματα αλλά ως δύο πλευρές του ίδιου νομίσματος κάτι το οποίο φαίνεται ότι προκύπτει και από την παρούσα έρευνα.

4. ΤΟΠΟΣ, ΧΩΡΟΣ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Σύμφωνα με τον Lefebvre (1992) ο 'χώρος' αφενός μεν είναι πολυδιάστατος, αφού υπάρχει αυτό που ονομάζει 'απόλυτος χώρος' ο οποίος αναφέρεται στην υλικότητα της έννοιας και ο 'κοινωνικός χώρος' ο οποίος αναφέρεται αντίληψη του χώρου μέσα από τις κοινωνικές σχέσεις, αφετέρου Δε όλες οι διαστάσεις του είναι κοινωνικά κατασκευασμένες. Κατά αυτόν ο χώρος παράγεται και προκύπτει μέσα από μία διαλεκτική σχέση, καθημερινών πρακτικών και αντιλήψεων καθώς και αναπαραστάσεων και θεωριών για το χώρο. Με άλλα λόγια για τον Lefebvre ο χώρος οφείλει να μελετηθεί ως διαδικασία παραγωγής της έννοιας που τον προσδιορίζει παρά ουσιοκρατικά. Μόνο έτσι υποστηρίζει μπορεί κανείς να συλλάβει την πολλαπλότητα, την πολυπλοκότητα αλλά και το συγκρουσιακό και πολιτικό χαρακτήρα του 'χώρου' ως έννοια, αφού στη σκέψη του Lefebvre η παραγωγή του 'χώρου', αντικατοπτρίζει την αναπαραγωγή της κοινωνίας και άρα του καπιταλιστικού συστήματος.

Υπό αυτήν την οπτική μία κοινωνική συνθήκη παράγει έναν ιδιαίτερο χώρο κι ενώ ο Lefebvre αναφέρεται στις οικονομικές συνθήκες, θα μπορούσε κανείς να επεκτείνει τη σκέψη του, μιλώντας και για συνθήκες του εποικοδομήματος. Για παράδειγμα στη μελέτη του για τη σχέση μεταξύ των τοπικών και παγκοσμιοποιημένων αντιλήψεων για τη φύση, ο Ingold (1993) προτείνει ότι οι τοπικές αναπαραστάσεις πηγάζουν από τη βιωματική εμπειρία μέσω της Χαϊντεγκεριανής έννοιας της κατοίκησης (dwelling). Από την άλλη οι παγκοσμιοποιημένες αντιλήψεις για τη φύση βασίζονται σε τεχνοκρατικές γνώσεις που με τη σειρά τους έχουν αναφορές σε αντιλήψεις που προκρίνουν το χωρισμό μεταξύ των ανθρώπων και των πραγμάτων, της φύσης και της κοινωνίας.

Ομοίως ο Tilley (1994: 34) συζητώντας τη σχέση μεταξύ των εννοιών τόπος και χώρος υποστηρίζει ότι η έννοια του τόπου εστιάζει στη διαφορετικότητα και στην ιδιαιτερότητα. Η γνώση του τόπου εξαρτάται από την εμπειρία και αυτή μεταφράζεται στην κατοίκηση. Δηλαδή η βίωση της κατοίκησης διαμορφώνουν τη γνώση και τη σκέψη για τον κόσμο. Όπως μας υπενθυμίζει η Massey (1994) η αίσθηση της εντοπιότητας δε συνδέεται μόνο με την αίσθηση του ανήκειν σ' ένα τόπο αλλά και με την ταυτότητα τόσο του υποκειμένου αλλά και του τόπου.

Προς αυτήν την κατεύθυνση φαίνεται να στρέφονται και άλλοι κοινωνικοί στοχαστές όπως ο Marc Augé (1995: 77) ο οποίος υποστηρίζει ότι η έλλειψη της πρακτικής της κατοίκησης και των συνεπακολούθων της, συνεπάγεται την ύπαρξη αυτού που εκείνος ονομάζει ως μη-τόπο (αερολιμένες, σταθμοί του μετρό, σούπερ μάρκετ κ.τ.λ.). Αν και

σύμφωνα με τον Harvey (2008) όλοι οι τόποι χαρακτηρίζονται από τη δραστηριότητα των υποκειμένων μέσα σ' αυτούς, ακολουθώντας τη λογική του Lefebvre, ο Augé θεωρεί ότι αυτοί οι μη-τόποι, δεν προσδιορίζουν ούτε το υποκείμενο αλλά ούτε και την έννοια του 'χώρου' στην κοινωνική της διάσταση παρά μόνο ως «πλαίσιο της έννοιας του τόπου» Tilley (1994: 15). Ο 'χώρος' λοιπόν σύμφωνα με τον Tilley είναι το πλαίσιο μέσα στο οποίο οι διαφορετικοί τόποι λαμβάνουν την διακριτή μορφή τους. Με αυτόν τον τρόπο ο Tilley διευκολύνει την ανάλυση το ειδικού σε σχέση με το γενικό. Ομοίως οι Hirsch και O'Hanlon (1995: 4) μιλάνε για το χώρο ως μία έννοια η οποία αναφέρεται στο μη-καθημερινό, στο ιερό. Γι' αυτούς ο χώρος δίνει μια αίσθηση κενότητας την οποία έρχεται να γεμίσει ο τόπος ο οποίος λαμβάνει τη μορφή μιας πολιτισμικά συγκεκριμένης επικαιρότητας που χαρακτηρίζεται από μια αίσθηση του ανήκειν σε αντίθεση με το χώρο.

Οστόσο η αίσθηση του ανήκειν όπως και η έννοια του τόπου δεν είναι μονοδιάστατες. Υπάρχει πάντα η συνείδηση της σύνδεσης με τον ευρύτερο χώρο (Massey 1994) καθώς όπως υποστηρίζει ο Harvey (2009) η μεταμοντέρνα συνθήκη χαρακτηρίζεται από μία αίσθηση του τόπου πάρα μία αίσθηση του χώρου, μιας και η γνώση βιωματική ή όχι για τον υπόλοιπο πλανήτη είναι έντονα παρούσα στην καθημερινότητα των υποκειμένων. Έτσι λοιπόν αυτές οι δύο έννοιες – του τόπου και του χώρου – φαίνεται να αποκτούν την ταυτότητα τους μέσω της αντίθεσης τους αλλά και μέσω της διαλεκτικής τους σχέσης η οποία εκφράζεται με την έννοια του περιβάλλοντος.

Με τον όρο περιβάλλον αναφερόμαστε στο φυσικό κόσμο που μας περιβάλλει (Ingold 1986) και συνεπώς τονίζει το διαχωρισμό μεταξύ του πολιτισμού και της φύσης. Όπως υποστηρίζει ο (Cladwell 1990:192): Τόσο σε επιστημονικό όσο και σε καθημερινό επίπεδο η χρήση του όρου 'περιβάλλον' αναφέρεται σε ιδιότητες, χαρακτηριστικά και δραστηριότητες περιχαρακωμένων οντοτήτων και φαινομένων, με ελάχιστη αναγνώριση της διαδραστικής σχέσης που τους δίνουν το περιβαλλοντικό τους νόημα.

Επιπλέον το περιβάλλον είναι φορτισμένο με νοήματα τα οποία προέρχονται από το περιβαλλοντικό κίνημα αλλά και από την υιοθέτησή του από γραφειοκρατικά πλαίσια (π.χ. Υπουργείο Περιβάλλοντος). Ενώ λοιπόν το περιβάλλον ως έννοια περιγράφει τη σύνδεση μεταξύ φύσης και πολιτισμού, η χρήση του όρου αποτυγχάνει να αναδείξει αυτή τη συσχέτιση. Έτσι ο όρος περιβάλλον φαίνεται να αναφέρεται σε αφηρημένα νοήματα και να συσχετίζεται με γραφειοκρατικές ανησυχίες όπως ανάπτυξη, πλούτος, περιβαλλοντική υποβάθμιση⁶ οι οποίες σύμφωνα με τους Stott και Sullivan (2000) αποτελούν τις 'μεγάλες αφηγήσεις' (grand narratives) της εποχής μας.

6 Για μία λεπτομερή και διαφωτιστική ανάλυση σχετικά με το περιβάλλον, την οικονομία και την πολιτική βλ. Yearly 2003.

Ωστόσο, όπως θα δούμε παρακάτω, η παρούσα έρευνα κατέδειξε ότι ο όρος περιβάλλον ο οποίος χρησιμοποιείται τόσο από τους κατοίκους του Μανταμάδου όσο και από γραφειοκράτες δεν αφορά αποκλειστικά αφηρημένες οικονομικές και επιστημονικές αντιλήψεις. Αντίθετα τόσο οι Μανταμαδιώτες όσο και οι γραφειοκράτες υιοθετούν διαστάσεις της έννοιας ‘περιβάλλον’ από το ‘αντίπαλο στρατόπεδο’, καθιστώντας έτσι τον όρο κεντρικό θέμα αντιπαράθεσης αφού πρώτα το έχουν οριοθετήσει ως μία έννοια που εμπεριέχει και καθαρά επιστημονική αλλά και πολιτισμική διάσταση, δικαιώνοντας έτσι τον Yearly (2003:211) ο οποίος υποστηρίζει ότι η ανταπόκριση του κόσμου στα Πράσινα θέματα επηρεάζεται από τα δικά τους τοπικά χαρακτηριστικά.

5. Ο ΤΟΠΟΣ: ΜΑΝΤΑΜΑΔΟΣ

Σε κοινή ανακοίνωση τους με ημερομηνία 02.02.2007 ο Δήμος Μανταμάδου και η Επιτροπή Αγώνα για την Καράβα μεταξύ άλλων δηλώνουν:

«Θέλουμε να δηλώσουμε με τον πιο κατηγορηματικό τρόπο ότι θα αγωνιστούμε με κάθε μέσο, νομικό και κοινωνικό, ώστε να σταματήσουμε τις απαράδεκτες μεθοδεύσεις για την Καράβα. Θα προσφύγουμε εκ νέου στο ΣτΕ και όπου αλλού χρειαστεί, ακόμα και στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για την προστασία της περιοχής NATURA 2000 που απειλείται [...] Οι επιπτώσεις στο ατμοσφαιρικό, στο θαλάσσιο, στο φυσικό περιβάλλον γενικότερα και στην ανάπτυξη ήπιας μορφής στην οποία στηρίζεται η επιβίωση της περιοχής μας, εκτιμάται ότι θα είναι σοβαρές και μη αναστρέψιμες. Η Καράβα βρίσκεται σε ένα αβαθή όρμο, ο οποίος παρουσιάζει χαρακτηριστικά κλειστού κόλπου και η πετρελαϊκή ρύπανση από τη λειτουργία του σταθμού και κύρια από ενδεχόμενο ατύχημα κατά τη διαδικασία εκφόρτωσης από δεξαμενόπλοια μέσω υποθαλάσσιου αγωγού, θα επιφέρει δραματικές αλλοιώσεις στο περιβάλλον και στα φυσικά οικοσυστήματα. Η γειτνίαση της Καράβας με προστατευόμενες περιοχές NATURA 2000 θέτει επί πλέον περιορισμούς, δεδομένου ότι τυχόν ατύχημα διαρροής πετρελαίου θα έχει δραματικές συνέπειες στην ορνιθοπανίδα των νησίδων, τα οποία χρησιμοποιούν την περιοχή για τροφοληψία και αναπαραγωγή».

Τα ίδια περίπου επιχειρήματα αναφέρονται σε ανακοίνωση του Συλλόγου Μανταμαδιωτών Αθήνας «Ο Ταξιάρχης» με την ίδια ημερομηνία αλλά και στην ανοικτή επιστολή (02.03.2008) προς τον πρόεδρο της ΔΕΗ κ. Π. Αθανασόπουλο η οποία υπογράφεται από τους Σύλλογος Μανταμαδιωτών Λέσβου Ο ΤΑΞΙΑΡΧΗΣ, Σύλλογος Κλειωτών Αθήνας-Πειραιά, Σύλλογος Καπιωτών Λέσβου «Ο Αη Γιώργης», Τοπικό Συμβούλιο Κάτης Δήμου Μανταμάδου, Τοπικό Συμβούλιο Κλειούς Δήμου Μανταμάδου,

Αγροτικός Συνεταιρισμός Κλειούς, Αγροτικός Σύλλογος Μανταμάδου, Σύλλογος Παραθεριστικών Οικισμών Μανταμάδου ΤΑ ΚΑΜΙΝΙΑ, Σύλλογος Γυναικών Μανταμάδου, Σύλλογος Κυριών & Δεσποινίδων Μανταμάδου Η ΟΜΟΝΟΙΑ, Σύλλογος Γυναικών Κλειούς, Σύλλογος Γυναικών Κάπης, Σύλλογος Νέων Κάπης, Σύλλογος Ερασιτεχνών Ψαράδων Κλειούς, Επιτροπή Μανταμαδιωτών Θεσσαλονίκης.

Πέρα βέβαια από τις επίσημες αντιδράσεις των κατοίκων της περιοχής του Μανταμάδου μια πιο προσεκτική εθνογραφική ματιά φέρνει στο φως και άλλου είδους ανησυχίες οι οποίες ναι μεν έχουν περιβαλλοντικό χαρακτήρα (και όχι μόνο) ο χαρακτήρας όμως αυτός δεν υπαγορεύεται από κοινοτικές συνθήκες περιβαλλοντικής προστασίας. Σύμφωνα με τις αφηγήσεις των πληροφορητών μου που κατοικούν στην περιοχή η άρνηση τους να δεχθούν το νέο σταθμό ηλεκτρικής ενέργειας στην περιοχή τους έχει βαθύτερα συναισθηματικά αίτια αλλά και αίτια τα οποία χαρακτηρίζονται από την έννοια του δικαίου. Για παράδειγμα δύο από αυτούς μου είπαν μεταξύ άλλων:

«Ξυπνάω κάθε πρωί και βλέπω ένα καθαρό ουρανό, ξέρω ότι οι ντομάτες που θα φάω από την αυλή μου θα είναι ποτισμένες με καθαρό νερό και η θάλασσα που θα κολυμπήσω εγώ και τα παιδιά μου θα είναι καθαρή».

«Πριν από μερικά χρόνια δημιουργήθηκε λίγο πιο πέρα, στα όρια του Δήμου Μανταμάδου ο ΧΥΤΑ, δεν ήταν ότι το θέλαμε αλλά κάπου έπρεπε να γίνει. Μας διαβεβαίωσαν ότι δεν θα έχουμε προβλήματα γιατί η λειτουργία του θα τηρούσε όλες τις προδιαγραφές περιβαλλοντικού χαρακτήρα. Εντάξει είπαμε... τώρα μας λένε θα μας φέρουν και τη ΔΕΗ, γιατί δηλαδή θα πρέπει η γη που ξέραμε από παιδιά να αλλάξει τόσο πολύ; Και γιατί δε γίνεται ένας σχεδιασμός που να διανέμει τις οχλούσες δραστηριότητες του νησιού σε όλο το νησί και όχι να τις συγκεντρώνει σ' ένα συγκεκριμένο σημείο;»

Οι δύο παραπάνω αφηγήσεις επιλέχθηκαν διότι αντικατοπτρίζουν – μεταξύ άλλων – η πρώτη μεν το χαρακτήρα ενός τόπου ο οποίος χαρακτηρίζεται από την αγροτική παραγωγή η οποία υποδηλώνει μία ισχυρή σχέση με τη γη. Η δεύτερη δε την ιστορία ενός τόπου ο οποίος έχει μία παράδοση στην αριστερά η οποία έχει μία ηθική βάση (Μαραντζίδης 1997) και εμφανίζεται και ως ένα στοιχείο πολιτισμικής ταυτότητας το οποίο υπερβαίνει πολλές φορές την πολιτική. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του ισχυρισμού είναι η σθεναρή άρνηση της αποδοχής του ηλεκτρικού σταθμού από όλους τους πολιτικούς χώρους όπως αυτή εμφανίζεται στον τοπικό τύπο στη βάση επιχειρημάτων που βασίζονται σε μία αριστερή φρασεολογία, του τύπου «δεν θα δεχθούμε το εργοστάσιο για να κερδίσει η ΔΕΗ».

Ωστόσο οι περισσότερες αφηγήσεις των πληροφορητών μου αφορούσαν στη στενή σχέση τους με τη γη τους την οποία όπως πολύ συχνά ισχυρίζονταν δεν ήθελαν να τη δουν

να καταστρέφεται. Το επιχείρημα αυτό επιβεβαιώνει ότι για τους Μανταμαδιώτες το χωριό τους και τα περίχωρα του αποτελούν πολλά περισσότερα από ένα χάρτη. Γι' αυτούς ο Μανταμάδος είναι ο τόπος τους με τον οποίο έχουν συνδέσει όχι μόνο την ιδιοκτησία αλλά και την κατοίκηση τους η οποία συνεπάγεται μνήμη, παρόν, μέλλον και αυτά με τη σειρά τους προσδίδουν νόημα στις ατομικές και συλλογικές τους ταυτότητες. Ο Μανταμάδος λοιπόν 'είναι' οι ίδιοι. Όπως γράφει ο Harvey (2008:23) «ποια πόλη θέλουμε δεν μπορεί να διαχωριστεί από το ζήτημα του τι είδους άνθρωποι θέλουμε να είμαστε».

6. Ο ΧΩΡΟΣ: Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ, Η ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ Η ΔΕΗ

Σε μία από τις συνεντεύξεις μου με μέλος του νομαρχιακού συμβουλίου του Νομού Λέσβου, η άποψη του για το θέμα συνοψίστηκε στα παρακάτω:

«Εγώ αντιλαμβάνομαι την αγωνία των κατοίκων του Δήμου Μανταμάδου. Υπάρχουν όμως και οι κάτοικοι του Πλωμαρίου και της Γέρας. Τι θα γίνει μ' αυτούς; Κανείς δε θέλει να πάει το εργοστάσιο στον τόπο του. Ακόμα και η κάτοικοι της Μυτιλήνης αντιδρούν και θέλουν πια να φύγει το εργοστάσιο. Δίκιο δεν έχουν; Εμείς λοιπόν ως μέλη του νομαρχιακού συμβουλίου που μεριμνά για όλο το νομό πρέπει να δούμε την εικόνα συνολικά. Δεν μπορεί να μας επηρεάσουν οι αντιδράσεις κανενός. Ούτε του Μανταμάδου, ούτε κανενός άλλου Δήμου. Θα πρέπει επιστήμονες, στελέχη της ΔΕΗ και της αυτοδιοίκησης να κάτσουμε και να βρούμε μία λύση και να τελειώνει αυτή η ιστορία».

Ένας άλλος πληροφορητής επίσης μέλος του νομαρχιακού συμβουλίου είπε: «Χρειάζεται σύνεση και συναίνεση από όλες τις πλευρές. Δε γίνεται να αντιδρούν όλοι μόλις πάει να γίνει κάτι σ' αυτόν τον τόπο».

Η άποψη της ΔΕΗ, όπως αυτή αποτυπώνεται στην εφημερίδα «ΑΙΟΛΙΚΑ ΝΕΑ» με ημερομηνία 29 Ιουλίου 2009, είναι η ακόλουθη: «...Η επιχείρηση πρόκειται να προχωρήσει σε αγορά έκτασης 200 στρεμμάτων στην περιοχή Σαρακήνα καθώς θεωρεί δεδομένη τη θετική απόφαση του Υπουργείου Ανάπτυξης ως προς την ανέγερση της νέας μονάδα στα όρια του Δήμου Μανταμάδου».

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω η έννοια του χώρου χαρακτηρίζεται από μία περισσότερο αφηρημένη αντίληψη του τόπου. Το τοπίο με βάση την έννοια του χώρου αποκτά τη διάσταση ενός χάρτη ο οποίος αποσιλωμένος από ανθρώπους και ότι αυτοί συνεπάγονται χρησιμοποιείται ως μία μακέτα για την τοποθέτηση έργων υποδομής. Αυτή με λίγα λόγια είναι η γραφειοκρατική αντίληψη για το χώρο. Ένας χάρτης λήψης πολιτικών αποφάσεων. Είναι το πλαίσιο του τόπου το οποίο εμφανίζεται ως μία έννοια που ευνοεί την ανάλυση της ιδιαιτερότητας. Ωστόσο οι δύο αυτές έννοιες όπως έδειξε

η συγκεκριμένη έρευνα φαίνεται να τέμνονται και να συνδιαλέγονται όταν η συζήτηση αφορά στο περιβάλλον⁷.

7. ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ: ΜΙΑ ΛΕΞΗ, ΧΙΛΙΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ

Τόσο οι κάτοικοι του Μανταμάδου όσο και εκπρόσωποι της αυτοδιοίκησης αλλά και της ΔΕΗ συμφωνούν σε ένα πράγμα. Ότι ένα από τα κύρια ζητούμενα στην μετεγκατάσταση του σταθμού ηλεκτρικής ενέργειας είναι ο σεβασμός στο περιβάλλον. Όπως αναφέρεται και παραπάνω τόσο σε δημόσιο όσο και σε ιδιωτικό επίπεδο οι Μανταμαδιώτες προβάλλουν το περιβάλλον ως ένα από τα κύρια επιχειρήματά τους για την αντίδραση τους στην κατασκευή του εργοστασίου στην Καραάβα. Σ' αυτό τους το επιχειρήμα φαίνεται να έχουν συμμάχους τόσο μέσα από την επιστημονική κοινότητα όσο και από την ίδια τη δικαιοσύνη την οποία και επικαλούνται. Η δικαίωση – κατά αυτούς – του Συμβουλίου της Επικρατείας αποδεικνύει ότι ο 'διάλογος' μεταξύ των κατοίκων του χωριού με την επιστημονική κοινότητα και τις χρήσεις των πορισμάτων της είναι όχι μόνο γόνιμος αλλά και επιτυχημένος.

Από την άλλη και οι εκπρόσωποι της αυτοδιοίκησης μιλούν για τη σημασία του περιβάλλοντος ως παράγοντα λήψης της απόφασης για τη μετεγκατάσταση του εργοστασίου. Ενδεικτικά αναφέρεται παρακάτω ένα απόσπασμα από συνέντευξη με ένα δημοτικό σύμβουλο του Δήμου Μανταμάδου:

Είναι δυνατόν να μη λαμβάνεται υπόψη το ότι η περιοχή είναι χαρακτηρισμένη ως προστατευόμενη; Για κάποιο λόγο έχει γίνει αυτός ο χαρακτηρισμός! Δεν μπορείς να καταστρέφεις το περιβάλλον ακόμα και όταν πρόκειται για ανάπτυξη!

Το ίδιο φαίνεται να ασπάζεται και η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ) η οποία σύμφωνα με την εφημερίδα Αιολικά Νέα (15/4/2009) «ζήτησε και εγγράφως από τη Γενική Γραμματεία Αιγαίου την παραπάνω διαβεβαίωση⁸ την οποία και έλαβε. Παρόλ'αυτα δεν αρκέστηκε μόνο σ' αυτό, αλλά προχώρησε ένα βήμα παρακάτω και απευθύνθηκε στο ΥΠΕΧΩΔΕ ζητώντας ανάλογη διαβεβαίωση».

Όλοι λοιπόν οι εμπλεκόμενοι συνηγορούν υπέρ της προστασίας του περιβάλλοντος και μάλιστα τα περισσότερα επιχειρήματα φαίνεται να προέρχονται από την επιστημονική κοινότητα. Το παράδοξο όμως είναι ότι όσο όμοιες κι αν φαίνονται οι τοποθετήσεις από όλες τις πλευρές τόσο διαφορετικές εν τέλει είναι. Όπως αναφέρεται και παραπάνω ο

7 Ο Remy (2005) γράφει για το «μέσα» και το «έξω», εξηγώντας πως ο χώρος είναι ένα πολιτισμικός κώδικας και όχι απλώς μια φυσική οντότητα. Όπου «μέσα» μπορεί να είναι κάτι «θετικό» και όπου έξω κάτι «αρνητικό» ή το αντίστροφο για τους φορείς και χρήστες αυτού του κώδικα και αντίστοιχα θετική ή αρνητική μπορεί να είναι η σχέση του «μέσα» με το «έξω» ανάλογα με το πλαίσιο.

8 Ότι η περιοχή δεν τελεί υπό καθεστώς κοινοτικής προστασίας

περιβαλλοντισμός είναι μία πολιτισμική οπτική απ' όπου κι αν προέρχεται και αυτός ο ισχυρισμός είναι ικανός να εξηγήσει γιατί ενώ τα επιχειρήματα φαίνεται να μοιάζουν στην ουσία τους διαφέρουν. Γιατί εν τέλει ο 'τόπος' για τους κατοίκους της περιοχής του Μανταμάδου και ο 'χώρος' για τους γραφειοκράτες της ΔΕΗ και της κεντρικής αλλά και τοπικής εξουσίας δεν παύουν να αφορούν διαδικασίες οι οποίες συνδέονται με αντιλήψεις, ταυτότητες και προσδοκίες (Massey 1994) αλλά και με διαφορετικές εμπειρίες (Harvey 2008).

8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αυτό που φαίνεται να υπάρχει στη διαμάχη για τη μετεγκατάσταση του εργοστασίου της ΔΕΗ στη Λέσβο είναι ότι τόσο οι γραφειοκρατικές οπτικές όσο και οι οπτικές των πολιτών βρίσκονται σε μια διαλεκτική σχέση που διαμορφώνει η μία την άλλη. Αν και η ΔΕΗ έχει ζητήσει τη συνδρομή της επιστήμης στο θέμα της μετεγκατάστασης του εργοστασίου γιατί έτσι όφειλε να κάνει, ο χάρτης που διαμορφώνει η λύση που η επιστήμη προτείνει δεν ταυτίζεται με τον χάρτη που η αντίληψη του γραφειοκρατικού χώρου έχει δημιουργήσει. Έτσι λοιπόν τροφοδοτεί την απόφαση της με στοιχεία από την αντίληψη του τόπου των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής του Μάγειρα. Από την άλλη, οι κάτοικοι του Μανταμάδου υπερβαίνουν τη βιωματική σχέση που έχουν με τον τόπο η οποία αδιαμφισβήτητα τροφοδοτεί τις αντιθέσεις τους και συνομιλούν με το γραφειοκρατικό χώρο αντλώντας την επιχειρηματολογία τους για την μέσα από αυτόν.

Ο κοινός παρονομαστής και στις δύο αυτές οπτικές είναι η πολιτική επιλογή να συνομιλήσουν με το «αντίπαλο» πλαίσιο για να ενδυναμώσουν τα επιχειρήματά τους, γεγονός που αποδεικνύει ότι ο διαχωρισμός γραφειοκρατία – πολίτης συγκαλύπτει περισσότερα απ' όσα αποκαλύπτει. Το παράδειγμα του περιβάλλοντος έχει διττή σημασία: Από τη μία αναδεικνύεται ως ένα κοινό σημείο αναφοράς ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο ιθαγενείς και γραφειοκρατικές αντιλήψεις συνομιλούν. Από την άλλη ενώ παρουσιάζεται ως κοινή αξία που προτάσσεται από όλες τις πλευρές παραδόξως τα συμπεράσματα – για τη χωροθέτηση του σταθμού - είναι διαφορετικά.

Επιστρέφοντας λοιπόν στην εισαγωγή του παρόντος κειμένου, φαίνεται ότι ένας όρος ο οποίος είναι ταυτισμένος με την 'καθαρή' επιστημονική γνώση δεν είναι τόσο ουδέτερος όσο η καθαρότητα αυτή επιτάσσει. Οι απόψεις για το περιβάλλον όσο επιστημονικές κι αν 'είναι' επηρεάζονται από διάφορους παράγοντες οι οποίοι σχετίζονται με το πλαίσιο μέσα στο οποίο γεννιούνται. Ακόμα και μέσα στην ίδια τη γραφειοκρατία οι απόψεις δίστανται αφού οι απόψεις του Δήμου Μανταμάδου με αυτές του Νομαρχιακού Συμβουλίου αλλά και των άλλων υποψήφιων περιοχών προς εγκατάσταση είναι τελείως διαφορετικές. Κι ενώ όλες αυτές οι απόψεις συνομιλούν όταν το διακύβευμα υπερβαίνει τον 'τόπο' και τον

‘χώρο’ και γίνεται ‘περιβάλλον’ ακόμα και τότε ο ‘τόπος’ και ο ‘χώρος’ είναι παράγοντας καθοριστικός του διαλόγου αυτού.

Μία τέτοια οπτική θα βοηθούσε την εκκίνηση μιας συζήτησης για τις περιβαλλοντικές συγκρούσεις ως κοινωνικές συγκρούσεις στις οποίες ο ιδιαίτερος χαρακτήρας των εμπλεκόμενων θα έπρεπε να εξετάζεται κοινωνικά, πολιτικά και πολιτισμικά και όχι μόνο ως μεμονωμένες θεματικές (issue-specific) συγκρούσεις.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- ΑΙΟΛΙΚΑ ΝΕΑ (2009) «Ψάχνουν πάτημα για να πουν όχι στη Σαρακήνα» (15.04.2009).
 ΑΙΟΛΙΚΑ ΝΕΑ (2009) «Δύο μήνες στα συρτάρια η αδειοδότηση για τη Σαρακήνα» (29.07.2009).
 ΔΕΗ (2007) *Ενεργειακό πρόβλημα Λέσβου. Κατασκευή νέου Σταθμού παραγωγής.* (25.01.2007)
 ΔΕΗ (2007) *Κατασκευή νέου Σταθμού Παραγωγής στη Λέσβο* (25.01.2007)
 Μαραντζίδης, Ν. (1997) *Οι Μικρές Μόσχες: Πολιτική και Εκλογική Ανάλυση της Παρουσίας του Κομμουνισμού στον Ελλαδικό Αγροτικό Χώρο.* Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
 Μπριασούλη, Ε. (2003) Τα "κοινά" - πόροι συλλογικής ιδιοκτησίας και συλλογικής ευθύνης: έννοιες, προβλήματα και το ζήτημα της διαχείρισής τους. *Αειχώρος* 2(1):4-57.
 Harvey, D. (2009) *Η Κατάσταση της Μετανεωτερικότητας: Διερεύνηση των απαρχών της πολιτισμικής μεταβολής.* Αθήνα: Μεταίχμιο.
 Χριστόλης, Μ. (2007) *Επιπτώσεις στο Περιβάλλον από Ενδεχόμενη Εγκατάσταση ΑΣΠ της ΔΕΗ στην Καράβα.*
 Remy, J. (2005) Χώρος και Κοινωνιολογική Θεωρία: Προβληματική της Έρευνας. *Αειχώρος* 4(1):196-212.
 Yearly, S. (2003) Περιβαλλοντικές Προκλήσεις. Στο Hall, S, Held, D and McGrew A (επιμ.) *Η Νεωτερικότητα Σήμερα: Οικονομία, Κοινωνία, Πολιτική, Πολιτισμός.* Αθήνα: Εκδόσεις Σαββάλας.

Ξενόγλωσση

- Augé, M. (1995) *Non-Places: introduction to an anthropology of supermodernity.* London: Verso.
 Bender, B. 1995 Introduction: Landscape – Meaning and Action. In: Bender B (ed.) *Landscape: Politics and Perspectives.* Oxford: Berg.

- Cladwell, L. K. (1990) *Between Two Worlds: science, the environmental movement and policy choice*. Cambridge, New York, Victoria: Cambridge University Press.
- Fairhead, J. and M. Leach (1996) *Misreading the African landscape: Society and ecology in a forest-savanna mosaic*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Harbers, H. (1995) Book reviews: We Have Never Been Modern. *Science, Technology & Human Values*. 20(2): 270-276.
- Harvey, D. (2008) "The right to the city". *New Left Review*, Sept. 2008.
- Hirsch, E. and M. O' Hanlon (1995) Introduction. *Landscape: Between Place and Space*. In: Hirsch, E. and O' Hanlon, M. (eds.) *The Anthropology of Landscape: Perspectives on Place and Space*. Oxford: Clarendon Press.
- Ingold, T. (1993) Globes and spheres: the topology of environmentalism. In: Milton K (ed.) *Environmentalism: The View from Anthropology*. London, New York: Routledge.
- Latour, B. (1993) *We Have Never Been Modern*. New York, London: Harvester Wheatsheaf.
- Lefebvre, H. (1992) *The production of Space*. London: Wiley-Blackwell.
- Massey, D. (1994) *Place, Space and Gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Milton, K. (1993) Introduction: Environmentalism and anthropology. In: Milton K (ed.) *Environmentalism: The View from Anthropology*. London, New York: Routledge.
- Milton, K. (1996) *Environmentalism and Cultural Theory: exploring the role of anthropology in environmental discourse*. London, New York: Routledge.
- Navaro – Yashin, Y. (2002) *Faces of the State*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Rootes, C. 1999 Acting Globally, Thinking Locally? Prospects for a Global Environmental Movement. In: Rootes, C (ed.) *Environmental Movements: Local, National and Global*. London: Frank Cass.
- Stott, P. and S. Sullivan (2000) Introduction. In: *Political Ecology: Science, Myth and Power*. Stott, P and Sullivan S (eds.). Oxford: Oxford University Press.
- Tilley, C. (1994) *A Phenomenology of Landscape: Places, Paths and Monuments*. Oxford: Berg.
- Vandergeest, P. and E. DuPuis (1996) Introduction. In: Vandergeest P and DuPuis E (eds.) *Creating the Countryside: The Politics of Rural Environmental Discourse*. Philadelphia: Temple University Press.

Αιμιλία Βουλβούλη
Τμήμα Κοινωνιολογίας
Πανεπιστήμιο Αμπντουλάχ Γκιουλ, 38170 Kayseri, Τουρκία
e-mail: emilia(AT)aegean.gr

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΣΚΑΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΝΤΕΛΗΣ
ΓΟΣΠΟΔΙΝΗ ΑΣΠΑ
ΔΕΦΝΕΡ ΑΛΕΞΗΣ
ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ ΟΛΓΑ
ΨΥΧΑΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ
ΚΑΛΛΙΩΡΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Αραβαντινός Αθανάσιος	- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)
Ανδρικόπουλος Ανδρέας	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Βασενχόβεν Λουδοβίκος	- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)
Γιαννακούρου Τζίνα	- Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Γιαννιάς Δημήτρης	- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Δελλαδέτσιμας Παύλος	- Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Ιωαννίδης Γιάννης	- Tufts University, USA
Καλογήρου Νίκος	- Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)
Καρύδης Δημήτρης	- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)
Κοσμόπουλος Πάνος	- Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ)
Κουκλέλη Ελένη	- University of California, USA
Λαμπριανίδης Λόης	- Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Λουκάκης Παύλος	- Πάντειο Πανεπιστήμιο
Λουρή Ελένη	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Μαλούτας Θωμάς	- Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Μαντουβάλου Μαρία	- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)
Μελαχροινός Κώστας	- Queen Mary, University of London
Μοδινός Μιχάλης	- Διεπιστημονικό Ινστιτούτο Περιβαλλοντικών Ερευνών (ΔΙΠΕ)
Μπριασούλη Ελένη	- Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Παπαθεοδώρου Ανδρέας	- Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Πρεβελάκης Γεώργιος-Στυλ.	- Université de Paris I, France
Φωτόπουλος Γιώργος	- Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Χαστάογλου Βίλμα	- Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)

αιχώρος

ΤΕΥΧΟΣ 25 | ΕΤΟΣ 2016
ISSUE | YEAR

- Βουλβούλη, Α.** 4
Τόπος, Χώρος, Περιβάλλον:
Η περίπτωση της μετεγκατάστασης/χωροθέτησης του εργοστασίου της ΔΕΗ στη Λέσβο.
- Ζαμάνη, Α., Λαλίνης, Κ., Παπουτσόγλου, Γ., Οικονόμου, Δ.** 20
Διαδικασίες παραγωγής, απογραφή και διερεύνηση
Οικισμών Ιδιωτικής Πολεοδόμησης
- Γαβαλάς, Β., Παυλογεωργάτος, Γ.** 52
Ο πληθυσμός των ακριτικών νησιών του Αρχιπελάγους:
1971-2011 μια τεσσαρακονταετία δημογραφικής και οικονομικής ανάπτυξης
- Αρβανιτίδης, Π., Νασιώκα, Θ.** 82
Το τσελιγκάτο ως θεσμός διακυβέρνησης των βοσκοτόπων:
Μελέτη περίπτωσης
- Σταμπουλής Γ., Νάκου Π.** 105
Προς ένα συνεταιριστικό μέλλον: μαθαίνοντας από το Μονφραγον
- Χάρδας, Α., Σκαμνάκης, Χ.** 124
Η κοινωνική πολιτική των ελληνικών Δήμων σε περίοδο οικονομικής κρίσης:
Κρατική 'αυτόνομη εμπέδωση' υπηρεσιών κοινωνικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο